

УДК 37.091.2:[37.011.3-051:005.336.2-021.62]-047.44](045)

DOI:10.31499/2307-4914.1(31).2025.333800

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІВ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З КЛАСНИМ КОЛЕКТИВОМ

Дмитро Красний, аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4680-0859>E-mail: uk.sbb91@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів формування ключових компетентностей майбутніх педагогів у сфері виховання. Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних засад розвитку професійних компетентностей педагогів, необхідних для організації ефективного виховного процесу. У статті висвітлюються основні компоненти педагогічної компетентності, серед яких психолого-педагогічна, комунікативна, організаційна, методична, соціально-громадянська, правова, цифрова та рефлексивна компетентності.

Ключові слова: виховний процес, компетентність в освіті, професійний розвиток вчителя, соціальні навички, психолого-педагогічна компетентність, комунікативна компетентність, організаційна компетентність.

ANALYSIS OF KEY COMPETENCIES OF EDUCATORS IN THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CLASSROOM

Dmytro Krasny, PhD Student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: /0009-0009-4680-0859

E-mail: uk.sbb91@gmail.com

In the current conditions of educational reform, special attention is paid to the issue of training teachers to organize the educational process in the classroom. Educational activity is one of the key aspects of a teacher's professional competence, as it is aimed at the formation of moral values, social skills and the comprehensive development of students. The article is dedicated to the study of theoretical aspects of forming key competencies for future educators in the field of upbringing. The relevance of this topic is determined by the need to prepare educators for fulfilling not only educational but also upbringing functions in the modern educational environment. The aim of the research is to study the theoretical foundations of the development of professional competencies required for organizing an effective educational process. The article highlights the main components of pedagogical competence, including psycho-pedagogical, communicative, organizational, methodological, socioeconomic, legal, digital, and reflective competencies. Methodological recommendations for the development of each of these competencies are considered separately. The study uses regulatory legal acts and recommendations that govern pedagogical activity in Ukraine, including laws and state standards, as well as concepts defining the main principles of upbringing work. The research results emphasize the importance of integrating innovative methods, interdisciplinary approaches, and continuous professional development for educators to enhance the effectiveness of the educational process in modern conditions.

Keywords: educational process, competence in education, teacher professional development, social skills, psycho-pedagogical competence, communicative competence, organizational competence, innovative methods, civic consciousness, digital technologies.

В сучасних умовах реформування освіти особливої уваги набуває питання підготовки педагогів до організації виховного процесу в класному колективі. Виховна діяльність є одним із ключових аспектів професійної компетентності вчителя, оскільки спрямована на формування моральних цінностей, соціальних навичок та всебічний розвиток учнів.

Формування ключових компетентностей майбутніх педагогів у сфері виховання передбачає оволодіння сучасними підходами до організації виховної роботи, зокрема застосування інноваційних методів, розбудову ефективної комунікації з учнями та батьками, а також створення сприятливого освітнього середовища.

Значущість цієї проблеми обумовлена необхідністю підготовки педагогів до виконання не лише освітньої, а й виховної функції, що вимагає від них гнучкості, психологічної стійкості, емпатії та високого рівня професійної рефлексії. Саме тому дослідження механізмів формування таких компетентностей є важливим завданням сучасної педагогічної науки та представлено у законодавчих та нормативних документах, а саме:

- Закон України «Про освіту» (2017) визначає основні принципи освітнього процесу, включаючи компетентнісний підхід до навчання й виховання;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) регламентує організацію виховного процесу, функції класного керівника та педагогічних працівників;
- Закон України «Про вищу освіту» (2014) визначає стандарти підготовки майбутніх педагогів, у тому числі їхню виховну діяльність;
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки, що окреслює ключові напрями підготовки педагогічних кадрів, зокрема компетентнісний підхід у вихованні;
- Концепція Нової української школи (НУШ) (2016) визначає нові підходи до виховання учнів та підготовки педагогів до роботи в сучасному освітньому середовищі;
- Концепція громадянського виховання в закладах освіти України (2018) орієнтована на формування громадянських компетентностей та виховання свідомих громадян;
- Державний стандарт базової середньої освіти (2020) визначає ключові компетентності, які мають формувати педагоги у школярів, включаючи соціальні та громадянські навички;
- Професійний стандарт вчителя початкової, базової та профільної школи (2021) визначає перелік компетентностей, необхідних для виховної роботи;
- Типова освітня програма підготовки педагогічних працівників, що включає курси з організації виховного процесу та формування відповідних компетентностей;
- Методичні рекомендації МОН України, щодо організації виховної роботи у закладах освіти, які регламентують виховну діяльність педагогів у закладах освіти.

Представлені нормативні документи регулюють питання підготовки педагогів до виховної роботи та сприяють удосконаленню їхньої професійної компетентності.

У сучасному освітньому середовищі науковці досліджують основні компетентності педагогів, зокрема ті, що сприяють ефективній організації виховного процесу в школі, а саме: О. Бялик, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Ільченко, О. Кірдан, О. Коберник, І. Кобозева, Н. Коляда, О. Комар, Н. Ничкало, В. Паламарчук, В. Пікельна, О. Пометун, Ю. Приходько, О. Савченко, О. Сухомлинська, А. Ткаченко та ін.

Метою статті є дослідження теоретичних засад ключових компетентностей педагогів у сфері організації виховного процесу в класному колективі.

Акцентуємо увагу на теоретичних аспектах формування професійних компетентностей педагогів в організації виховного процесу в класі:

1. **Психолого-педагогічна компетентність**, на думку дослідниці Горохівської Т., включає знання вікових та індивідуальних особливостей учнів, що дає змогу педагогу ефективно організовувати виховний процес, враховуючи особистісні характеристики дітей. Важливим аспектом є вміння створювати сприятливий психологічний клімат у класі, сприяючи гармонійному розвитку кожного учня. Крім того, педагог має володіти навичками мотивації та підтримки емоційного добробуту учнів, що забезпечує їхню активну участь у виховній діяльності та формування позитивного ставлення до навчання й соціальної взаємодії [5, с. 284–285].

З метою формування психолого-педагогічної компетентності корисним є дотримання методичних рекомендацій, зокрема:

- регулярно проходити курси підвищення кваліфікації, тренінги та вебіари з дитячої психології та педагогіки;
- використовувати методи диференційованого підходу до учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей;
- формувати сприятливий психологічний клімат у класі через позитивну комунікацію, підтримку ініціатив учнів та інтеграцію методів емоційного навчання.

2. **Комунікативна компетентність**, на думку дослідниці О. Боровець, передбачає ефективне спілкування з учнями, їхніми батьками та колегами, що є основою продуктивної взаємодії в освітньому середовищі. Важливим є вміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, забезпечуючи взаєморозуміння та комфортну атмосферу в класному колективі. Крім того, педагог має бути здатним працювати в команді та активно співпрацювати з іншими вчителями для досягнення спільних виховних цілей [1, с. 82–84].

Пропонуємо вашій увазі методичні рекомендації щодо удосконалення комунікативної компетентності:

- практикувати активне слухання та емпатію у спілкуванні з учнями, батьками та колегами;
- використовувати ненасильницьке спілкування для вирішення конфліктів у класі;
- організовувати круглі столи, дискусії, дебати для розвитку комунікативних навичок у себе та в учнів.

Організаційна компетентність, на думку дослідниці Н. Пономарьової, охоплює вміння планувати та реалізовувати виховні заходи, залучаючи учнів до

активної участі у позакласній діяльності. Педагог має ефективно керувати класним колективом, формувати традиції та підтримувати згуртованість учнів. Важливим аспектом є координація виховної роботи з різними суб'єктами освітнього процесу, що сприяє гармонійному розвитку дитини у шкільному середовищі [7, с. 914–916].

З метою покращення організаційної компетентності пропонуємо:

- розробляти чіткий річний та помісячний план виховної роботи, враховуючи актуальні потреби сьогодення;
- використовувати інтерактивні методи роботи (квести, тренінги, рольові ігри) для активного залучення учнів у виховний процес;
- співпрацювати з іншими педагогами, адміністрацією школи та батьками для комплексного підходу до виховання.

3. **Методична компетентність** передбачає володіння сучасними методами та технологіями виховання, що дає змогу педагогу забезпечити ефективний освітній процес. Використання інноваційних підходів, інтерактивних форм роботи та адаптація виховних методик до потреб учнів сприяють підвищенню якості виховної діяльності [4, с. 38–42].

З метою реалізації методичної компетентності акцентуємо увагу:

- ознайомлюватися з новими освітніми технологіями та методиками виховання, застосовувати їх на практиці;
- використовувати проектні та проблемно-орієнтовані методи у виховній діяльності;
- залучати до виховного процесу елементи театралізації, інтерактивного навчання, цифрових ресурсів.

4. **Соціально-громадянська компетентність** полягає у формуванні в учнів моральних та громадянських цінностей, вихованні відповідального ставлення до суспільства, держави та навколишнього середовища. Педагог має не лише навчати дітей правил поведінки в суспільстві, а й організовувати волонтерську та соціальну діяльність, сприяючи їхній активній громадянській позиції [3, с. 10–13].

З метою формування соціально-громадянської компетентності корисним є дотримання методичних рекомендацій, зокрема:

- виховувати в учнів почуття відповідальності, формувати громадянську свідомість через участь у соціальних ініціативах, волонтерських проектах;
- організовувати екскурсії, зустрічі з представниками різних професій, культурні заходи для розширення світогляду учнів;
- використовувати елементи партисипативного навчання (залучення учнів до прийняття рішень у класному колективі).

5. **Правова компетентність** забезпечує знання педагогом законодавчих та нормативних актів, що регулюють виховний процес. Учитель має володіти навичками захисту прав та інтересів учнів у межах правового поля, дотримуватися етичних норм педагогічної діяльності та сприяти правовому вихованню школярів [8, с. 159–173].

Щодо покращення правової компетентності пропонуємо:

- ознайомлюватися з нормативними документами, що регулюють виховний процес у закладах освіти;
- роз'яснювати учням їхні права та обов'язки, проводити бесіди на правову тематику;

- інтегрувати правове виховання в класні години та позакласні заходи.

6. **Цифрова компетентність** передбачає використання цифрових технологій у виховному процесі, що сприяє його осучасненню та підвищенню ефективності. Важливим є не лише вміння працювати з електронними платформами та онлайн-ресурсами, а й забезпечення інформаційної безпеки учнів у цифровому просторі [2, с. 1–3].

З метою реалізації цифрової компетентності акцентуємо увагу:

- використовувати онлайн-платформи та цифрові інструменти (Google Classroom, Kahoot, Mentimeter) для організації виховної діяльності;
- дбати про інформаційну безпеку та навчати учнів правилам безпечної поведінки в інтернеті;
- використовувати соціальні мережі, блоги, сайти школи для висвітлення виховної роботи та взаємодії з учнями та батьками.

7. **Рефлексивна компетентність** проявляється у здатності вчителя до самоаналізу, професійного вдосконалення та критичного оцінювання власної виховної діяльності. Відкритість до інновацій, готовність до педагогічного експериментування та прагнення до постійного розвитку є важливими чинниками успішної виховної роботи в класі [6, с. 17–23].

З метою практичної реалізації рефлексивної компетентності пропонуємо:

- регулярно аналізувати власну діяльність, проводити самооцінювання ефективності виховної роботи.
- використовувати методи педагогічного коучингу для професійного зростання.
- брати участь у професійних спільнотах, обмінюватися досвідом із колегами.

Формування окреслених компетентностей забезпечує якісну організацію виховного процесу, сприяючи всебічному розвитку учнів та їхній підготовці до життя в сучасному суспільстві. А використання представлених рекомендацій допоможе педагогам не лише ефективно організовувати виховний процес у класі, а й розвивати свої професійні навички відповідно до сучасних освітніх вимог.

Резюмуючи розглянуті ключові компетентності педагогів у сфері виховання вважаємо, що вони є необхідними для забезпечення успішної організації виховного процесу в класному колективі. Тож актуальність цього питання зумовлена вимогами сучасної освіти та необхідністю підготовки педагогів до виконання не лише освітніх, а й виховних функцій.

Важливими аспектами професійної компетентності є психолого-педагогічні знання, комунікативні навички, методичні підходи та організаційні здібності, які допомагають створити сприятливе освітнє середовище для учнів. Оволодіння цими компетентностями є основою для створення гармонійного класного колективу та формування у учнів важливих соціальних і моральних навичок.

Нам імпонують методичні рекомендації для педагогів, що розглядаються в статті, вони допоможуть удосконалити професійну діяльність, сприяючи підвищенню якості виховного процесу. Важливою є також інтеграція інноваційних методів, цифрових технологій та активної співпраці з усіма учасниками освітнього процесу, що дозволяє адаптувати виховні стратегії до потреб сучасних учнів.

Отже, ефективна організація виховного процесу вимагає комплексного підходу та постійного професійного розвитку педагогів, що дозволяє їм бути готовими до викликів сучасної освіти та формувати всебічно розвинених громадян.

Перспективи подальших досліджень у сфері формування ключових компетентностей педагогів для організації виховного процесу в класному колективі можуть включати розробки нових стратегій мотивації, спрямованих на активне залучення учнів до виховної діяльності, може стати основою для підвищення рівня їхньої участі та відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровець О. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 4. С. 82–89.
2. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. № 61, вип. 5. С. 1–14.
3. Гагаріна Н. Формування соціальної компетентності дітей у розвивальному середовищі. *Дошкільне виховання*. 2008. № 3. С. 10–13.
4. Гаєвць Я. С. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. *Наука і освіта*. 2022. № 8. С. 38–42.
5. Горохівська Т. М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 17. С. 284–288.
6. Желанова В. В. Рефлексивна компетентність майбутнього педагога: сутність, структура, логіка рефлексіогенезу. *Педагогічна освіта: теорія і практика* (33(1)). 2020. С. 17–23.
7. Пономарьова Н. О. Організаційна компетентність учителя Нової української школи. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 914–916.
8. Янчук Н. Д. Правова компетентність як складова професійного росту сучасного педагога. *Професійна компетентність сучасного педагога: методологія, теорія, методика, практика*. Одеса.: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 159–173.

REFERENCES

1. Borovets, O. V. (2016). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnix pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [in Ukrainian].
2. Havrilova, L. H., & Topolnyk, Ya. V. (2017). Tsyfrova kultura, tsyfrova hramotnist, tsyfrova kompetentnist yak suchasni osvitni fenomeni [in Ukrainian].
3. Haharina, N. (2008). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti ditei u rozvyvalnomu seredovysshchi [in Ukrainian].
4. Haievets, Ya. S. (2022). Metodychna kompetentnist yak meta ta rezultat pidhotovky vchytelia pochatkovykh klasiv [in Ukrainian].
5. Horokhivska, T. M. (2017). Struktura profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti vykladacha: teoretychnyi analiz [in Ukrainian].
6. Zhelanova, V. V. (2020). Refleksyvna kompetentnist maibutnoho pedahoha: sutnist, struktura, lohika refleksiohenezu [in Ukrainian].
7. Ponomarova, N. O. (2023). Orhanizatsiina kompetentnist uchytelia Novoi ukrainskoi shkoly [in Ukrainian].
8. Yanchuk, N. D. (2019). Pravova kompetentnist yak skladova profesiinoho rostu suchasnoho pedahoha [in Ukrainian].